Oppsummering av funn fra forprosjektet

Høsten 2018 gjennomførte Riksantikvaren et forprosjekt for å undersøke konsekvensene av en eventuell fredning av Henningsvær. Forprosjektet er samarbeid mellom Henningsvær innbyggerforening, Vågan kommune, Nordland fylkeskommune og Riksantikvaren. I forprosjektet ble det undersøkt hva en eventuell fredning av Henningsvær vil innebære, både praktisk og økonomisk, for de som bor i Henningsvær, for næringsliv og for det offentlige.

Under følger de viktigste funnene fra forprosjektet.

Hovedfunn
Gjennom en fredning kan de viktigste kulturminneverdiene i Henningsvær bevares til nytte og glede for beboere, næringsliv og besøkende. Hovedfunnene fra disse rapportene er at kostnadene ved en kulturmiljøfredning ikke vil være vesentlig større enn dersom man ikke freder.

Henningsvær har nasjonal verdi
Fredning etter kulturminneloven er forbeholdt de aller viktigste kulturminnene og -miljøene i Norge. Et av temaene som er underrepresentert blant fredningene er handel, kystfiske og foredling. Fiske har vært en av de tre viktigste næringene i Norge sammen med landbruk og industri. Få fredninger er knyttet til denne næringen. Temaet er særlig aktuelt i Møre og Romsdal, Nordland, Troms og Finnmark.

Henningsvær representerer, som det historisk største og best bevarte fiskeværet i Lofoten, flere sider ved norsk handels-, kyst- og fiskerihistorie som ikke er dekket gjennom eksisterende fredninger eller pågående fredningssaker.

Kost-/nytteanalyse
Menon Economics har i 2017 og 2018 gjennomført en kost-/nytteanalyse for Henningsvær. Funnene viser at kostnadene ved en eventuell fredning i Henningsvær i hovedsak vil ligge hos staten, og at kulturminnene i Henningsvær har stor betydning for stedets sysselsetting og verdiskaping.

Menon-publikasjonen «Kostnader ved en kulturmiljøfredning i Henningsvær» https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2579518 analyserer samfunnsøkonomiske kostnader ved en kulturmiljøfredning i Henningsvær. Samlet nåverdi av kostnadsvirkningene er anslått til i underkant av 33 millioner kroner over 40 år. Den største kostnadsvirkningen er kostnader til restaurering, og skattefinansieringskostnaden ved at dette finansieres ved offentlige tilskudd. Private aktører antas å bli kompensert for mesteparten av de kostnadene som er knyttet til såkalte *antikvariske merkostnader*. Det er offentlige aktører som i hovedsak dekker inn kostnadene ved fredningen.

Menon-publikasjonen «Verdien av kulturarv» https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2468330 undersøker bla nettoinntekter lokalt fra turisme og andre aktiviteter relatert til kulturhistoriske miljøer. I Henningsvær viser rapporten at kulturmiljøturistene står for nesten halvparten av verdiskapingen i reiselivsnæringen, den største næringen på tettstedet. Kulturmiljøturistene legger igjen 25 millioner årlig i forbruk i Henningsvær. Rundt 15 prosent av total verdiskaping i

regnskapspliktige foretak i Henningsvær kan føres direkte tilbake til kulturmiljøturismen, det samme kan rundt 20 prosent av stedets sysselsetting gjøre.

Tilstand
I forbindelse med kostnadsanalysen har det blitt gjennomført en tilstandsregistrering av bygninger innenfor et område valgt ut i samråd med Henningsvær innbyggerforening, Vågan kommune og Nordland fylkeskommune. Tilstandsregistreringen viser at bygninger og anlegg på overordnet nivå har en god tilstand.

En fredning kan tilpasses lokale behov og forutsetninger
Forprosjektet har vurdert hvordan en eventuell fredning vil kunne tilpasses de lokale forholdene i Henningsvær. Dette gjelder både samarbeidsform, næringslivets behov og utfordringer, gjeldende reguleringsplan og andre lovverk. I forprosjektet har vi funnet ut at en fredning kan sikre kulturminneverdiene samtidig som det legges til rette for næring og utvikling og for at Henningsvær skal være et bra sted å bo.

Freding av et kulturmiljø i Henningsvær vil ikke være til hinder for utvikling. En fredning gjelder bare det utvendige. Dette gjelder hus, kaier, molo og uteområder. Fredningen vil ikke være til hinder for oppgraderinger av for eksempel vei, muligheten for nybygg, tilrettelegging for hensiktsmessig bruk av kaier og kaifronter osv. Tiltak som trengs av sikkerhetstilsyn må kunne tillates. Det vil kunne stilles krav til utforming på samme måte som med dagens regulering.

En fredning kan ta hensyn til de behov og krav som stilles gjennom at Henningsvær er en statlig fiskerihavn med produksjonsarealer for tørrfisk og næringslokaler. Dette kan gjøres gjennom tilpassing av en eventuell frednings omfang og bestemmelser, og gjennom at fredningen legger seg tett opp mot gjeldende reguleringsplan. Deler av Henningsvær er allerede regulert til bevaring.

En fredningsprosess forutsetter god lokal forankring, informasjon og involvering. Henningsvær innbyggerforening, kommunen og Nordland fylkeskommune er viktige samarbeidspartnere dersom en fredningssak starter opp, og en fredningsprosess vil ha faste møtepunkter for disse. I tillegg vil den enkelte innbygger ha muligheter til å gi innspill og merknader gjennom flere kanaler i prosessen. En lokal prosjektleder vil være et viktig premiss for å få en god prosess.

Forskjeller i saksbehandling og forvaltning
Forprosjektet viser at en eventuell fredning vil kunne utformes slik at den i liten grad vil medføre forskjell fra dagens forvaltningspraksis.

For tiltak i det området som er regulert til bevaring sender kommunen i dag alle søknadspliktige tiltak til fylkeskommunen for uttale. Ved en fredning vil denne praksisen kunne fortsette. Hovedforskjellen vil være at fylkeskommunen ikke bare gir en uttale til kommunens vedtak etter plan- og bygningsloven, men fatter et vedtak etter kulturminneloven. Dette betyr i praksis at dersom fredningen er mer restriktiv, vil fylkeskommunens vedtak gå foran kommunens vedtak.

Dagens regulering til bevaring legger stor vekt på bevaring. En fredning vil kunne utformes slik at det som er lov og det som ikke er lov blir ganske likt reguleringen.

Tilskudd
En fredning gir mulighet for å søke om tilskudd fra Riksantikvarens midler til tiltak på fredete byggverk og anlegg i privat eie. Så langt har det siden 2015 blitt gitt tilskudd på til sammen kr. 5 400 000,- til tiltak på byggverk og anlegg i Henningsvær.

Prosessen videre
Forprosjektets funn vil bli presentert i et folkemøte i Henningsvær 31. januar på Festiviteten i Henningsvær 31. januar kl. 19. Det blir da anledning til å stille spørsmål.

Riksantikvaren har bedt Vågan kommune ta stilling til spørsmålet om fredning i kommunestyremøte 25. februar. Dersom kommunestyret fatter et positivt vedtak vil det kunne settes i gang en fredningsprosess i Henningsvær. Nordland fylkeskommune vil også behandle saken.

Dersom en fredningsprosess settes i gang fortsetter samarbeidet som ble opprettet under forprosjektet. Et eventuelt varsel om oppstart av fredning kan da forventes i løpet av våren. Et slikt varsel sendes til alle berørte grunneiere, og det gis en frist for å sende inn skriftlige merknader til varselet.

Dokumentene i forprosjektet finnes på denne lenken:
https://www.riksantikvaren.no/Aktuelt/Forvaltningsnytt/Forprosjekt-i-Henningsvaer